

De omyndiga.

Anna Maria Hansdotter f 1795, d 1847.

År 2021 är det 100 år sedan kvinnorna i Sverige fick samma myndighetsrätt som männen. Inför 100 års markeringen så berättar vi i Rågårdsvikstugan på Vikarvet i Lysekil, om Anna Maria Hansdotter född 1795. Hon bodde i stugan i 30 år, när den stod i Rågårdsvik. Anna Maria var en av alla de kvinnor som tog hand om barn och gamla. Som blev straffade om de gjorde något olagligt. Men som aldrig blev myndiga med bestämmande över sina egna liv.

Till Rågårdsvik

Anna Marias historia i det lilla fiskesamhället Rågårdsvik, syd på Skaftö, börjar för drygt 200 år sedan. Hennes mormor Cecilie kommer då från Lyse till Rågårdsvik med sina två döttrar Maria 19 år och Eva 20 år. Den stora sillperioden fyller Bohuskusten med folk som söker arbete och husrum. Så var det nog också för de tre kvinnorna som finner husrum, inhysta i en av strandsittastugorna nere vid vattnet.

Ett år senare har Eva gift sig med Hans och fått dottern Anna Maria. Historien här kommer att handla om henne.

Anna Maria är 2 år när hennes lillasyster Johanna föds och efter ytterligare 2 år är vi framme vid det ödesdigra året 1799. Detta året fick man vänta förgäves på sillen och skörden året innan hade slagit fel. Detta drabbade hela Bohuslän hårt och den våren dör pappa Hans i lungsot. Eva blir ensam med sina båda döttrar och med ansvaret för försörjningen av dem. Men det är inte Eva som blir döttrarnas förmyndare utan Bernt Olsson. Han skall bli förvalta deras arv, men de äger i stort sett bara det de står och går i. Bernt Olsson däremot äger en av de gårdarna som ingick i jordeboksgården Fossa i Morlanda socken. Husen i Rågårdsvik står på ofri grund på Fossa gårds ägor, vilket betyder att flerparten av de som bor här är obesuttna. De äger väggar och tak i sina stugor, men betalar arrende för marken husen står på.

Den nya familjen.

De små stugorna tränger sig samman mellan två berg nere i viken. När mamma Eva går på besök till sin syster har hon kort väg, i lä av husväggarna, ner till stugan som Marie bor i med sin man och dotter. Kanske är det Maries familj som hjälper Eva och flickorna den här tiden efter Hans död. Tre år senare gifter Eva om sig med Johan.

Anna Marias lilla syster Johanna dör, bara 5 år gammal. Detta är samma år som mamma Eva gifter om sig och Anna Marias halvbror Hans föds. Han får bara leva en månad.

Lillasystemens död, mammans giftemål, halvbrodern som föds och dör, allt detta upplever Anna Maria det året hon fyller 7 år.

Året därpå får Anna Maria ännu en halvbror som får namnet Anders. Anna Marias styvfar är antagligen fiskare, som de flesta män i Rågårdsvik. Den stora sillperioden går mot sitt slut. Sillen kommer bara in till kusten ett par säsonger till, men inte i samma mängd som tidigare. Säsongsarbetarna, som tidigare bodde inhysta i stugorna blir färre och männen fiskar bli hummer när sillsäsongen är över. Vid sidan om att sköta barn, familj och hus driver kvinnorna och barnen med hemmafiske. Flickorna arbetar som pigor när den möjligheten finns. Det finns en anteckning om att Johanna, Anna Marias syster, var piga på Lilla Backa, en av gårdarna på Fossa. Men eftersom Johanna var 5 år när hon dog, så är det kanske Anna Maria som arbetar där några år.

Anna Maria är 10 år och denna våren föds ytterligare en halvbror. Halvbrodern Anders som nu är ett och ett halvt år gammal dör och hennes nya halvbror får därmed också

namnet Anders. Han fick leva i 4 år.. Under de kommande 12 åren får Anna Maria ytterligare 3 halvsyskon.

BILD PÅ TRANLAMPAN MED VEKETÅG. FINNS IDAG PÅ VIKARVETS MUSEUM.
Fotograf: Magdalena Skalegård.

Slutet på den stora sillperioden.

År 1819 är det 10 år sedan sillen sist sågs inne i viken. Männen är ute på storsjöfiske eller driver fraktfart i långa perioder åt gången. Kvinnorna, barnen och de gamla gör vad de kan för att skaffa mat och hålla värme i husen. De eldar med torv och barnen kommer hem med den drivved de finner i vikarna. Kanske finner de också ljung i bergen. Den behövs till upptändning i spisen. När mörkret kommer tidigt på kvällen så är det tranlampor med vekar av veketåg som lyser upp i stugan en stund innan alla kommit till ro. Tranlamporna ger inte tillräckligt med ljus för att kunna böta garnen. Inte heller för att reparera och tillverka kläder, verktyg och husgeråd. Antagligen är alla trötta efter dagens arbete, så vilan på sjögräsmadrasserna i utdragssoffor och på golv är nog efterlängtat. Men stormar det på havet och männen är där ute, så får nog mor i huset en orolig natt.

Flytten till Kristens stuga.

1817 är Anna Maria 22 år och gifter sig med Nils som bor fyra hus bort i det lilla samhället. Nils mor har dött några år tidigare så i stugan bor Nils, hans far och bror. Anna Maria flyttar in i den lilla loftstugan, som i Rågårdsvik kallas för Kristens stuga. Huset, som är bortåt 100 år gammalt, har timmerväggar med sjögräs och mossor mellan stockarna. I köket, ett av husets två rum, finns en murad spis med bakugn. Kanske står bakliggaren i gjutjärn inne i rummet redan på Anna Marias tid.

BILD PÅ BAKLIGGAREN (Sättugnen) I RÅGÅRDSVIKSTUGAN.
Fotograf: Magdalena Skalegård.

I köket finns en stege upp till det låga loftet. Här är det inte ståhöjd, men ett bra sovutrymme och ett ställe att förvara sjömanskistorna när männen inte är på havet.

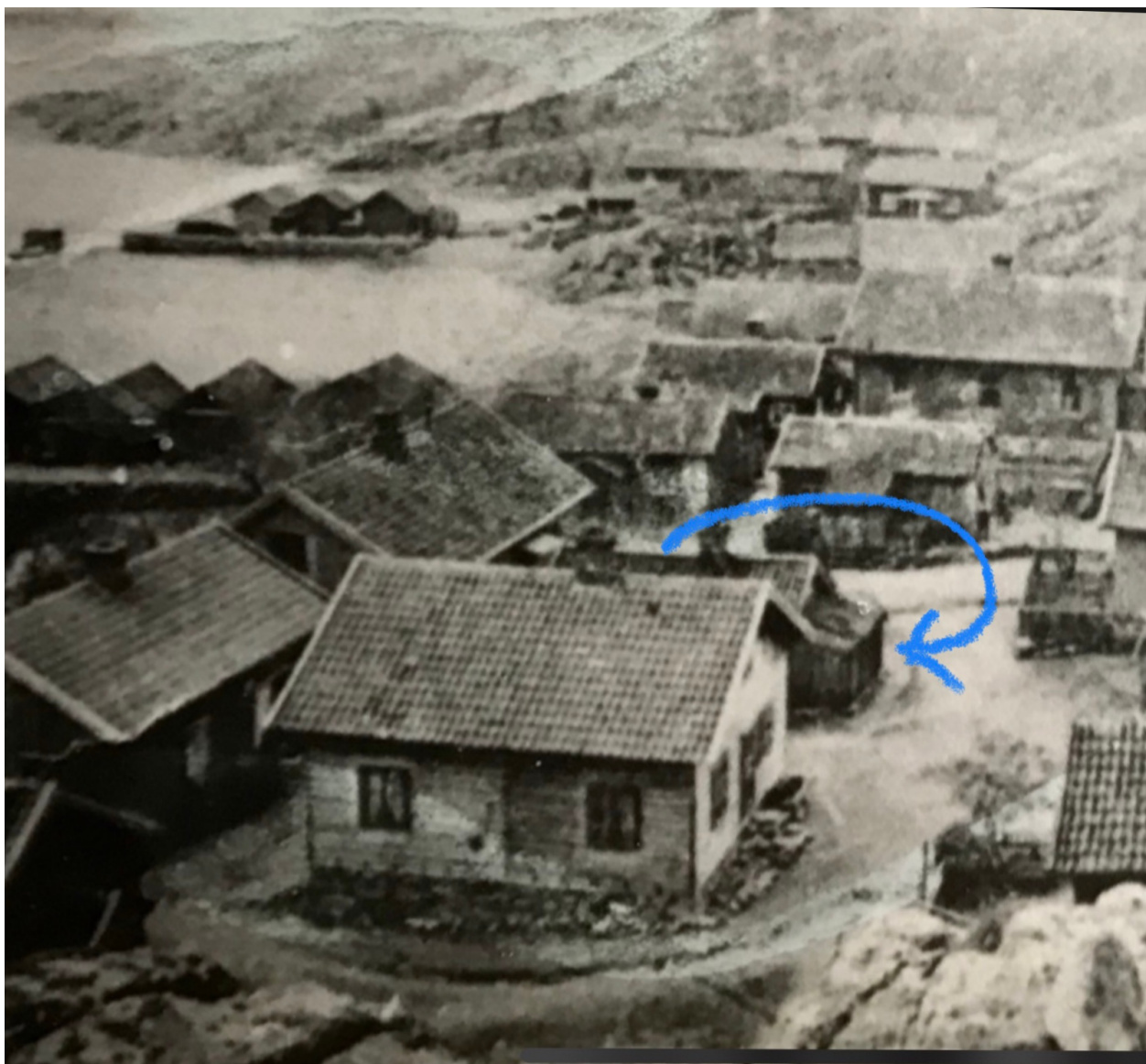

BILD PÅ KRISTENS STUGA I RÅGÅRDSVIK I BÖRJAN AV 1900-TALET. SE BLÅ PIL.
Fotograf okänd.

Stugan som Anna Maria flyttar in i ligger som ett av fyra hus, tätt intill varandra och med en av Rågårdsviks fyra brunnar placerad mellan de fyra husen. I grannhuset vid strandkanten bor Anna Marias mosters man, morbror Anders. Mostern har dött några år tidigare, men Anna Marias kusiner, Kristina och Sara bor här tillsammans med sin far. I de fyra husen kommer det att födas barn som är i ungefär samma ålder och man kan anta att familjerna har ungefär samma levnadsvillkor.

Barnen föds

Anna Maria och Nils får en son året efter att de gift sig. Han döps till Johan, kanske uppkallad efter Anna Marias styvfar? Året innan föds hennes halvsyster Maria Katarina, så mor och dotter har småbarn samtidigt.

Sonen Johan är två år när Nils far Jakob dör. Nils bror Anders är utrikes sjöman och ägare till däcksbåten "Eliana". Även om han är registrerad som "inhyst" i huset fram till han flyttar till Göteborg, så är det nog sällan han är i huset. Detta året föder Anna Maria en dotter, som liksom halvsystern får heta Maria Katarina. Tre år senare föds sonen Henrik och familjen består nu av fem personer. När Anna Maria är 34 år har hon fått ytterligare tre barn, Johanna, Maria Kristina och Eva. De är nu 8 personer i Kristens stuga.

Men i mars 1832 dör dottern Johanna i "frossa". Hon, som antagligen hade fått namn efter Anna Marias syster Johanna, blev som sin namne också 5 år. Fyra dagar senare dör Eva, 2 år gammal, i kikhosta. Kanske hade hon fått sitt namn efter sin mormor Eva som fortfarande bor i Rågårdsvik vid denna tiden. Två år efter att familjen begravt småflickorna, så föder Anna Maria ännu en flicka som också hon får namnet Eva.

Koleran kommer till Skaftö

Eva föds i mars 1834. Detta är året när koleran kommer till Skaftö. Både Anna Marias man Nils och mor Eva dör i augusti detta året med några dagars mellanrum. Mor Eva begravs på den lilla kolerakyrkogården mellan Fiskebäckskil och Grundsund. Mannen Nils begravs på Kårehogshagen vid Morlanda kyrka. Också Anna Marias granne, morbror Anders dör i augusti detta året.

Stig Sjögren skriver i en artikel om koleran i Fiskebäckskil 1834. "Sensommaren år 1834 slog koleran till med full kraft i Fiskebäckskil. På mindre än en månad dör ca 11 procent av befolkningen...". Det är enligt Sjögren de mest tätbefolkade platserna som råkar värst ut, speciellt fiskarsamhällena.

BILD PÅ C.G. BERNHARDSONS MÅLNING "KOLERASOMMAREN 1834"

OBS! Ej godkänd kopiering!!

C.G. Bernhardson skildrar koleran i en av sina bilder. På baksidan har han skrivit en text som i översättning till rikssvenska lyder "Små pustar av vind från landsidan, solen sken var eviga dag, och alla avskrädes- och dynghögar jäste. Korparna skriade i luften, allt var så stilla. Då kom koleran, folk dog massvis, snart tog virket slut. Då rev folk innerklädseln ur husen till att spika kistor av. Man begravde dussinvis åt gången. För att skydda sig mot pesten brukade de som hade burit kistorna till kyrkogården efteråt hoppa i sjön med

kläderna på, för att på detta sätt döda smittan. Man flydde också till holmarna och bodde där över sommaren”.

Anna Maria är 39 år och hennes son Johan, som är 16 år, står nu som huvudman för huset som familjen bor i.

Anna Marias sista år.

Efter katastrofåret 1834 så är nog Anna Marias sista 13 år i livet mindre dramatiska. Johan är fiskare och gifter sig aldrig. Han och hans systrar Maria Katarina och Eva bor med Anna Maria i huset. Sonen Henrik far till sjöss när han har åldern inne. I grannhuset bor Dorotea som är 9 år äldre än Anna Maria och inflyttad från Fiskebäckskil. Hon och hennes man, som är fiskare och auktionsförvärfare, har barn som är jämngamla med Anna Marias barn. Dorotea och Anna Maria är grannar alla de år som Anna Maria bor i Kristens stuga.

En del år efter Anna Marias död så gifter sig dottern Maria Kristina. Hon och hennes man flyttar till den stuga i Rågårdsvik som idag kallas Lenas stuga. Barnbarnet till Anna Maria var Nicolina, kallad Lena. Det var hon som gav den lilla ryggåsstugan sitt namn. Hon bodde där i hela sitt liv, fram till 1930. Stugan ägs och förvaltas nu av Skaftö hembyggsförening och gille.

BILD PÅ LENAS STUGA I RÅGÅRDSVIK. Foto: Christina Skalegård.

Omyndig

Anna Maria dog efter att ha fött 7 barn och tagit vara på sin familj i 30 år. Men hon var aldrig myndig. Under de två första åren av hennes liv var det hennes far Hans, som var hennes förmyndare. När han dog var det Bernt Olsson på Fossa gård och när hon gifte sig var det Nils som blev hennes förmyndare. När Nils dog var Anna Maria 39 år och hennes 16 åriga son blev hennes förmyndare.

BILD PÅ RÅGÅRDSVIKSTUGAN PÅ VIKARVET I LYSEKIL. Foto: Magdalena Skalegård.

Kristens stuga blev flyttad till Vikarvet i Lysekil 1927 och kallas nu för Rågårdsvikstugan. Förutom Anna Marias familj känner vi med stor säkerhet till 6 familjer som bodde i stugan när den stod i Rågårdsvik.

ANNA MARIA HANSDOTTERS (f. 1795) FAMILJ

Mor: Eva f. 1775

Far: Hans f.1772

Styvför: Johan f.1773

Syster: Johanna f. 1797

Halvbror Hans f.1802

Halvbror Anders f.1803

Halvbror Anders f.1805

Halvbror Daniel f.1808

Halvsyster Sara f.1811

Halvsyster Maria Katarina f.1817

Maken Nils f. 1794

Son Johan (Johannes) f.1818

Dotter Maria Katarina f.1820

Son Henrik f.1823

Dotter Johanna f.1826

Dotter Maria Kristina f.1828

Dotter Eva f.1829

Dotter Eva f.1834

Källor

Historien bygger i huvudsak på uppgifter hämtade ur boken

De bodde i Rågårdsvik. Skaftöboken 2002. (Skaftö Bokmaskin ISBN 91-974149-0-5)

I tillägg uppgifter från

Uppteckningar om hembygdsforskningen på Skaftö av Evald Johansson. Utgiven av Skaftö hembygdsförening 2011. Tryckt på RisbergsAdbox AB, Uddevalla 2018

Skaftöhäftet 12. Rågårdsvik genom 500 år. ISSN 1650-5875.

Koleran i Fiskebäckskil 1834. Stig Sjögren. <http://uaslektforskare.se/koleran.htm>
(2019-06-24)

Bernhardson, C.G.: Bohuslänskt folkliv, Ann-Marie Brockman, Bohusläns museums förlag, 1982, s. 176. Titel i boken: Kolasommaren 1834.

Text i översättningen, digitaltmuseum.se (2019-06-16)

GÖR

- Använd siffror eller ord i texten?
- Skaffa godkännande för bilden på Bernhardssons målning.
- Gå igenom källorna.
- Österbergs brunn. När grävdes den? Se Aron Johansson, Skaftö Årstidskrift 1985 sid37:1